

УДК 338.439:[631.147:334.012.61-022.55]
© 2015

О.Б. НАЗАРКЕВИЧ,
аспірантка

Львівський національний
університет імені Івана Франка,
Україна

E-mail: oksankanaz@gmail.com

**ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ
ПРОДУКЦІЇ МАЛИМИ
СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВАМИ
В КОНТЕКСТІ ВИМОГ
КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Відображено важливість запровадження у сільському господарстві системи органічного землеробства. Розглянуто сучасний стан та розкрито екологічні, соціальні й економічні переваги запровадження виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні. Охарактеризовано причини, які перешкоджають виробництву органічної продукції в державі.

Ключові слова: органічне виробництво, органічне землеробство, мале аграрне підприємництво, фермерське господарство, сталий розвиток, сертифікація, стандарти, екологічно чиста продукція, ерозія ґрунтів.

Постановка проблеми. Основою реалізації положень Концепції сталого розвитку є створення можливостей для рівноваги між потенціалом навколишнього середовища та вимогами людей усіх поколінь. Одним із головних завдань сільського господарства є підтримка та поліпшення здоров'я людини і стану ґрунту, рослини, тварини та планети як єдиного й неподільного цілого. Порушення біологічної стійкості в природі спричинює негативні наслідки, перш за все для людини. Тому сьогодні найактуальнішим у сільському господарстві є розвиток безпечної, толерантної до людини та природи, системи природного землеробства. Україна може зміцнити свої позиції на світових ринках, якщо активно займатиметься запровадженням природного землеробства. Через особливості організації виробництва вагомий внесок до розвитку органічного землеробства можуть зробити малі сільськогосподарські підприємства, які є головними виробниками екологічно чистої продукції [2]. Проте існує низка інституціонально-правових і фінансово-економічних перешкод для розвитку виробництва органічної продукції малими господарствами.

Теоретичні й практичні аспекти розвитку природного землеробства висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних

вчених, як М.К. Шикуча, Г.Я. Антонюк, В.В. Вовк, Є.В. Милованов, О.В. Шубравська та ін. Проте перспективи виробництва органічної продукції малими аграрними підприємствами в Україні, шляхи впровадження досвіду країн-лідерів з виробництва екологічно чистої продукції.

Мета нашого дослідження – обґрунтувати необхідність стимулювання виробництва органічної продукції малими аграрними підприємствами в Україні, шляхи впровадження досвіду країн-лідерів з виробництва екологічно чистої продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку минулого сторіччя, завдяки науковим працям В.І. Вернадського про біосферу, були порушені проблемні питання щодо навколишнього середовища. У червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, на якій було схвалено історичне рішення про зміну курсу розвитку усього світового співтовариства. Прийнята Декларація затверджує нову стратегію, що ґрунтується на парадигмі сталого розвитку й передбачає збалансування економічного, соціального та екологічного добробуту. Сталий розвиток забезпечує збереження навколишнього середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних

екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище й гармонію розвитку людини в природі [3; с. 3].

Збереження навколишнього середовища є першочерговим завданням усіх людей на планеті. Нині маємо великі збитки через руйнацію головного багатства України – родючого шару чорноземів. У країні майже 80 % деградованих ґрунтів з втратою 50–85 % родючості через дефляцію, засолення, заболочення, захаращення звалищами. Родючість ґрунтів в Україні знищено на 5 млн. га. Холдинги, які орендують паї селян, виснажують землі, щоб отримати максимум зиску. Рациональне використання ґрунтів їх не турбує. Вони не дотримуються сівозмін, з року в рік сіють соняшник і ріпак, які дають до 300 % прибутку, проте вкрай виснажують землю [10]. Збереження екосистеми та її покращення можливе через проведення низки реформ в аграрній сфері. Одним із важливих завдань для держави є підтримка дрібних підприємств у веденні органічного землеробства. На сьогодні саме малі підприємства є реальними виробниками органічної продукції. Офіційному визнанню і закріпленню за малими аграрними підприємствами виробників органічної продукції в Україні завдають перешкоди інституційно-правового і фінансово-економічного характеру.

До інституційно-правових перешкод упровадження органічного виробництва малими формами господарювання в Україні належать:

- недосконалість відповідної законодавчої й нормативної бази, хоч головним здобутком є прийняття Закону України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” від 03.09.2013 р. № 425-VII. Але дія цього закону є досить обмеженою, оскільки він вимагає прийняття багатьох підзаконних нормативно-правових актів [4];

- відсутність ефективної національної системи сертифікації для малих форм підприємства, які є головними виробниками органічної продукції в Україні;

- відсутність високопродуктивної та енер-

гозберігаючої техніки для виконання всіх необхідних операцій в екологічному виробництві [7, с. 424];

- необхідність забезпечення доступу на зовнішні ринки органічної продукції малих українських виробників;

- брак належного інформаційного забезпечення (популяризація технологій органічного землеробства, екологічна освіта населення та виробників сільськогосподарської продукції) [3, с. 17];

- зниження родючості ґрунтів, поширення ерозії ґрунтів і здебільшого виробництво лише одного-двох видів органічної сільськогосподарської продукції сировинного типу, переважно зернових та олійних культур [6, с. 70];

- низька обізнаність людей щодо органічної продукції.

Серед фінансово-економічних перешкод упровадження органічного виробництва відзначимо такі:

- відсутність державної підтримки для малих агровиробників, які здійснюють виробництво екологічно чистої продукції, підтримки розвитку малих і середніх фермерських господарств у вигляді дотацій, субсидій та ін.;

- великі фінансові витрати, пов’язані з необхідністю закупівлі спеціальної техніки й обладнання;

- відсутність дійового механізму страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві.

Для ефективного розвитку органічного сільського господарства в Україні потрібно закласти його інституційне підґрунтя. Насамперед, Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” повинен містити конкретні положення щодо заохочення здійснення саме органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. У вітчизняному законодавстві також має бути передбачена державна підтримка для виробників органічної продукції. Даний Закон не деталізує це питання, а посилається на Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” [5], який не містить згадки про органічне

сільськогосподарське виробництво. Розпорядженням від 7 листопада 2012 р. № 970-р “Про затвердження плану першочергових заходів з виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва” передбачено розроблення інвестиційних програм, пільги для заохочення впровадження органічного землеробства. Спеціальний закон повинен розкривати конкретні положення про заохочення здійснення саме органічного сільськогосподарського виробництва в Україні [9].

Цінним для України має стати зарубіжний досвід розвитку органічного сільського господарства. У зв'язку з визнанням України як надійного партнера та якісного постачальника органічних продуктів на міжнародній арені, існує перш за все необхідність створення потужного внутрішнього ринку. Лідерами у виробництві органічної продукції є країни Європейського Союзу, де зосереджено 29 % органічних площ усього світу. До країн з найбільшими ринками органічної продукції належать Сполучені Штати Америки, Німеччина та Франція. Найвищий рівень споживання на душу населення спостерігається у Швейцарії, Данії та Люксембурзі. Регіони з найбільшими площами органічних сільськогосподарських угідь розташовані в Океанії

(12,2 млн га, 33 % органічних сільськогосподарських земель світу) та в Європі (10,6 млн га, 29 %) – таблиця.

Успіх провідних країн світу у виробництві органічної продукції полягає в активній співпраці всіх представників економічних відносин. Відзначимо, що великим поштовхом до виробництва якісної органічної продукції були різноманітні програми і проекти. Так, Європейська Технологічна Платформа (European Technology Platform, ЕТР) для досліджень у сфері органічних харчових продуктів та органічного сільського господарства залучила учасників усього харчового виробничо-збутового ланцюга, включаючи виробників, громадські організації зі сфери сталого сільського господарства, навколишнього середовища та захисту прав споживачів, малі та середні.

Вагомим чинником, що сприяє розвитку органічного виробництва в країнах Латинської Америки, є державна підтримка, зокрема ефективно діючі законодавство та стандарти для органічного сектору економіки [8, с. 163]. Наступним кроком має стати формування інститутів, які консультуватимуть і контролюватимуть діяльність суб'єктів виробництва екологічно чистої продукції на всіх стадіях виробничого про-

Динаміка органічних земель сільськогосподарського призначення за країнами-лідерами [1, с. 32–34]

Країна	Площа по роках, га				Зміна площі 2010/2011	
	2008	2009	2010	2011	га	%
Франція	583799	677513	845442	975141	129699	15,3
Німеччина	907786	947115	990702	1015626	24924	2,5
Італія	1002414	1106684	1113742	1096889	-16852,9	-1,5
Польща	313944	367062	521970	609412	87442	16,8
Португалія	211071	151460	201054	201054	0,0	0,0
Велика Британія	737631	721726	699638	638528	-61110	-8,7
США(2008)	1948946	1948946	1948946	1948946	0,0	0,0
Бразилія	932120	932120	932120	687040	-245080,4	-26,3
Канада	628556	703678	703678	841216	137 538,0	19,5
Чехія	341632	398407	448202	460498	12296,3	2,7
Україна	269984	270193	270226	270320	94	0

цесу. Так, начальним завданням Міністерства аграрної політики та продовольства України, крім підтримки малого сегменту сільського господарства, є створення механізмів ефективної співпраці між міжнародними інституціями та малими фермер-

ськими господарствами. Поява нових перспектив для малих аграрних підприємств можлива в разі затвердження відповідної програми дій, яка б містила чіткі конкретні заходи та механізми сприяння розвитку виробництва органічної продукції.

Висновки

Загроза глобальної екологічної кризи свідчить про відсутність альтернативи сталому розвитку. Здоров'я людини та суспільства не може існувати окремо від здоров'я екосистем. Забезпечення добробуту усіх поколінь можна досягнути шляхом екологізації середовища виробництва. Україна є важливою аграрною країною світу, яка має великий потенціал у

виробництві та споживанні органічних продуктів. Попит на українську органічну продукцію постійно зростає на внутрішньому та зовнішньому ринках. Позиції українських малих фермерів на світових ринках зміцнюються, якщо будуть ліквідовані адміністративні перешкоди щодо інтегрування в схему екологічного виробництва Європейського Союзу.

Бібліографія

1. Віллер Х. Світ органічного сільського господарства. Статистика та тенденції 2013 року / Хельга Віллер, Джулія Лерноуд, Лукас Кільхер; пер. с англ. Дослідний інститут органічного сільського господарства. – К., 2013. – 63 с.
2. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка. Проблеми теорії: монографія / Л.С. Гринів. – Львів: Львівський нац. ун. ім. Івана Франка, 2001. – 240 с.
3. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М.І. Кобець. – К.: Проект “Аграрна політика для людського розвитку”, 2004. – 22 с.
4. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 20–21. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
5. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
6. Рожкова. С.Ю. Органічне аграрне виробництво: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / С.Ю. Рожкова, Н. Ведмідь // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали доповідей Міжнар. науково-практ. конф. – Суми: СумДУ, 2012. – Т. 8. – С. 70–72.
7. Сус Т.Й. Особливості фінансування розвитку екологічного сільськогосподарського виробництва в Україні / Т.Й. Сус // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Полісся, 2014. – С. 423–426.
8. Томашевська О.А. Органічне виробництво у світі: реалії та перспективи / О.А. Томашевська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 161–164.
9. Шутяк С. Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” в дії? / С. Шутяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epl.org.ua/novini/anons/backPid/1/article/6403/>
10. Якимець В. В Україні уже немає чорноземів... / В. Якимець // Персонал Плюс – всеукраїнський тижневик. – 2012. – № 24(481).

Рецензент – доктор економічних наук,
професор Л.С. Гринів